

La investigació en els ensenyaments musicals. Algunes reflexions sobre temes de psicodidàctica aplicada

Ana Lucía Frega*

Per començar

La importància de l'educació per al desenvolupament de les generacions joves és un tema comentat permanentment en tots els mitjans de comunicació. No em refereixo només a l'intercanvi especialitzat, als informes de congressos i seminaris que es porten a terme, de manera constant, arreu del món. Els mitjans de comunicació de què parlo són la ràdio, la televisió, els diaris; i tots, assenyalen repetidament els *valors* i la *imprescindibilitat* de l'educació de tots els éssers humans en el món contemporani.

Aquesta proposta, que es du a terme de mica en mica i en la mesura que és possible en les diferents organitzacions i als sistemes educatius dels diversos països del món, implica la presa de consciència, la discussió constant, respecte a *què* i *com* ha de ser ensenyat en les diverses modalitats i en els diferents nivells educatius. Em refereixo sempre a l'educació general: el capítol dels ensenyaments especialitzats o professionals mereixerà alguna referència explícita més endavant, en aquest mateix treball, tot i que és un tema específic que necessita un tractament especialitzat.

Què ensenyar, implica la selecció d'*àrees* o de *disciplines* d'estudi. És a dir, camps específics de continguts el domini dels quals la societat considera necessari i que, per tant, és convenient d'ensenyar en l'àmbit dels ensenyaments generals, per tal de dotar de coneixements considerats bàsics a tots els seus integrants.

En la societat actual, ja ningú posa en dubte la necessitat de conèixer —sabent llegir i escriure— la llengua o les llengües maternes, o bé la im-

* Ana Lucía Frega és directora de la Llicenciatura en Arts, de l'Escola d'Humanitats de la Unsam, i professora de Música a la Universitat CAECE. És directora del Centro de Investigación en Educación Musical del Collegium Musicum de Buenos Aires (CIEM), i ha estat presidenta de la International Society of Music Education. Entre les seves publicacions destaquem: Díaz, M. i Frega, A. L.: *La creatividad como transversalidad en las enseñanzas musicales*. Gasteiz: Agruparte, 1998; Frega, A. L.: *Música para maestros*. Barcelona: Graó, 1996; Frega, A. L.: *Escuelas de música: aproximaciones pedagógicas y didácticas*. Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del País Vasco, 1996.

Adreça electrònica: analucia@satlink.com

prescindibilitat de l'aprenentatge de les operacions aritmètiques fonamentals. Avui en dia, la importància de la tecnologia informatitzada s'uneix, com a aprenentatge important, al domini requerit de les tècniques de la lectoescriptura dels idiomes de la comunicació.

En aquestes discussions, que es defineixen com opcions serioses i fonamentades correctament, es qüestiona la necessitat i la conveniència de la inclusió dels diversos llenguatges de l'art en els projectes educatius de referència. Malgrat l'antiguitat i la validesa de les afirmacions platòniques sobre els beneficis de la diversificació expressiva facilitada per l'exercici conscient d'un o de més llenguatges artístics per part de tots els habitants d'una comunitat donada, el tema se segueix discutint molt, quan es tracta de portar autènticament l'exercici apreciatiu i expressiu de les arts a tots els membres d'una societat.

Si es reflexiona sobre el fet que tots els missatges publicitaris presents en la quotidianitat —ja sigui al carrer com als mitjans de comunicació— són realitzacions d'una qualitat tècnica i estètica indubtable pel que fa a l'eficiència motivadora, per la capacitat de convèncer amb el consum consegüent, s'hauria de concloure que només un maneig raonable d'aquestes tècniques i de les seves possibilitats expressives o comunicatives pot conservar en els membres de la comunitat consumidora la *possibilitat* d'algun tipus d'acció de filtrat comprensiu del missatge contingut. És a dir, conservar *una mica* de l'autonomia de decisió que els sistemes generals d'educació, justament, pretenen desenvolupar en les generacions joves que omplen les aules dels sistemes generals d'educació.

Com escollir i sobre quines bases, els *què*s i els *com*s artístics que s'han d'incorporar als continguts educatius generals? Si la pregunta és vàlida en el camp de la formació artística professional, entesa a preparar més i millor els artistes d'avui i de demà, tot emfatitzant la identificació i l'orientació del talent específic, el tema resulta més molest quan ens ocupem de les formacions generals.

El tema de l'educació per a tots, és relativament nou en la història de la humanitat. Ens referim al fet que a tots els països del món, tots els ciutadans transitin pels sistemes generals d'educació, amb nivells formatius de qualitat suficient per facilitar el desenvolupament de les possibilitats de cada subjecte. Sobre això, la psicologia educativa ha explorat teories i ha investigat temes fonamentals de la percepció i de la comprensió, sempre en relació amb els temes de la motivació com a desencadenant dels gestos individuals d'apropiació del contingut d'aprenentatge, que avui defineixen una garantia raonable de creixement individual.

Aquestes aportacions han estat enfocades des de la perspectiva de la investigació científica aplicada, que anuncia hipòtesis, que explora concrecions, que descarta o confirma. En resum: el camp de l'educació i de la renovació educativa està avalat per la serietat dels estudis educatius, basats en la investigació aplicada de temes d'educació general, en els di-

ferents tipus de problemes que significa la freqüentació de coneixements propis de les diverses branques del cabal cultural acumulat per la humanitat.

Els plantejaments propis dels ensenyaments artístics destinats a la capacitat de tots els ciutadans no són estranys a aquests interrogants i a aquestes recerques. En aquest camp, correspon als temes d'ensenyaments musicals un lloc particular: *la música, art del temps*, construcció mental fundada en la descodificació de senyals auditius organitzats i representats mentalment.

També aquí, i des de fa aproximadament trenta anys, es desenvolupa d'una manera sistemàtica la investigació educativa referida als problemes de «l'aprendre música», que comporten, si més no, alguns dels interrogants següents:

- quina música s'ha d'ensenyar?
- a qui l'hem d'ensenyar?
- com s'ha d'ensenyar?
- quan s'ha d'ensenyar la música i quanta n'hem d'ensenyar?

Quan intentem fer algunes aportacions sobre aquests temes, en la mesura i el propòsit d'aquest article, farem referència al sector següent: enfocarem aspectes puntuals d'aquests interrogants a la llum de la investigació actual més eminent. Començarem amb una breu descripció del camp de la metodologia de la investigació educativa musical.

Sobre els mètodes

S'han desenvolupat dues grans línies al llarg dels trenta anys que hem esmentat.¹ És habitual la referència a la investigació *quantitativa* i a la *qualitativa* com a dos grans grups o tipus de tècniques específiques.

En la primera categoria s'identifiquen totes les tècniques que, dins del camp estricte de la investigació experimental, o entre aquelles observacionals, descriptives o comparatives, impliquen la necessitat més o menys

(1) Ens basem en les aportacions publicades sistemàticament a revistes i llibres contemporanis que tracten el tema de l'anomenada *educació musical*. L'aclariment és oportú ja que el camp de la investigació en psicologia, pedagogia i didàctica de la música, en general, ha de remuntar-se al segle XIX.

ineludible de *quantificar* dades, analitzant-les estadísticament en molts casos. Tècniques pròpies del món de l'anomenat *mètode científic*, que moltes vegades impliquen la formulació d'hipòtesis que es demostren i/o comproven —en més o menys mesura— mitjançant percentatges i interpretacions fiables. És imprescindible, en aquests casos, que la mostra sigui representativa —de manera que garanteixi veracitat— de l'univers en estudi. És habitual, en el camp experimental, que aquestes tècniques impliquin la utilització de «tractaments» aplicats a grups de control *versus* grups experimentals: aquest disseny permet controlar variables i avaluar relacions de causa/efecte o relacions de correlació.

L'àmbit de la investigació qualitativa, que implica també l'estudi descriptiu i comparatiu, a més dels històrics i filosòfics, afirma la seva fiabilitat en la capacitat interpretativa de l'investigador, el qual, moltes vegades, utilitza tècniques de la triangulació en la valoració de les dades observades. Les enquestes i les entrevistes, l'enregistrament que se'n fa en vídeo o en casset, juntament amb la utilització de jutges *a cegues*, són formes de control en ús.

La *investigació-acció*, d'importància significativa en temes de didàctica de la música, és una tècnica valuosa, d'incidència recent en el camp dels ensenyaments musicals. Juntament amb *l'estudi de casos*, podria ser un mètode d'utilització important, per a aquells pedagogs musicals novells formats de les bondats d'aquesta tècnica. Si la utilitzessin acabaria esdevenint una bona eina per avaluar els seus projectes d'innovació educativa amb possibilitats de convalidar intuïcions i fer aportacions en el camp del coneixement en aquesta especialitat.

En qualsevol enfocament que triem —amb aproximació al laboratori o en un entorn ecològic/naturalista—, hem de cercar sempre la referència exacta al tipus de *problema* que hem d'estudiar, i hem de definir el camp d'estudi, explorar en profunditat la bibliografia de referència amb els objectius següents:

- a) Esgotar l'estudi d'allò *ja* conegut, de les troballes en matèria de tècniques, de dissenys i d'aspectes problemàtics investigats per altres col·legues: aquesta etapa permet definir amb precisió tant el problema que es vol investigar com l'enfocament tècnic que caracteritzarà el propi enfocament.
- b) Intercanviar informacions amb especialistes en l'àrea d'estudi, per pensar i repensar l'enfocament personal del problema. Intercanviant idees sobre les tècniques més adients per a l'estudi del problema. Perquè, efectivament, no és el mètode el que defineix l'elecció del problema que s'ha d'investigar, sinó tot el contrari. No és més valuosa una investigació quantitativa que una de qualitativa, el que és valuós per al camp del coneixement és l'aportació feta per una investigació implementada *correctament* a partir d'un problema definit *adequadament*.

- c) Dissenyar de manera adient els passos que cal seguir en el desenvolupament de la investigació, tot preveient terminis, grups o situacions d'observació o recollida de dades, identificació i localització de la bibliografia apropiada, instruments o proves pertinents, etc. Aquesta etapa pot implicar la consulta amb experts de disciplines concurrents o complementàries a la de l'investigador, i pot incloure l'assessorament d'especialistes en estadística i en informàtica. És convenient, moltes vegades, i més en el cas de les tècniques quantificades, la realització de proves o tests pilots per convalidar-los abans d'enfocar les preses de dades definitives.

La lectura dels savis comentaris escrits pels experts internacionals, autors dels diversos capítols del llibre *Aproximaciones a la investigación en educación musical* (Kemp, A. (Comp.), 1992) servirà d'ampliació de les idees exposades fins aquí.

Alguns exemples

Les preguntes sobre els ensenyaments musicals que hem esmentat anteriorment, han estat totes objecte de nombroses investigacions —de diferent enfocament, segons s'acaba d'assenyalar— al llarg dels trenta anys de referència. Pel que fa a aquesta qüestió hem de dir que en el *Boletín de Investigación Educativa Musical* s'aborda, de manera sistemàtica, la publicació d'informes d'investigacions acabades i en curs.²

Respecte al primer d'aquests interrogants —quina música s'ha d'ensenyar— convé assenyalar que l'obertura en aquesta matèria ha estat definida, sobretot, per les investigacions dels etnomusicòlegs, els quals, en explorar el sentit i la validesa cultural de les diverses manifestacions musicals del món, han causat una renovació de les consideracions respecte al material sonor que ha de ser posat a l'abast del coneixement de les generacions en formació avui a les aules.

A més, els músics populars, de fort impacte de difusió pels mitjans de comunicació, se senten sovint —i per raons ben variades— interessats en aquestes manifestacions musicals d'origen divers, abans considerades «exòtiques». Inclouen elements dels diferents idiomes del llenguatge musical de diferent procedència, generant una fusió que és de contingut i de

(2) Butlletí editat, des de 1993, tres vegades l'any, pel Centro de Investigaciones en Educación Musical (CIEM), del Collegium Musicum de Buenos Aires.

forma o mecanisme expressiu. Si se suma l'aportació de la tecnologia informatitzada, es fa evident l'ampliació de l'oferta possible en matèria d'audició musical.

Els musicòlegs, per la seva banda, interessats en l'exploració del passat, estan donant a conèixer revisions i transcripcions de músiques del passat a la vegada que restauren informacions sobre els instruments caiguts en desús i sobre diferents tècniques de la seva execució.

Enfront d'aquestes circumstàncies, investigadors de la percepció musical s'han preocupat d'estudiar la forma en què la percepció «organitza» els senyals auditius rebuts. James C. Carlsen, per exemple, ha desenvolupat una intensa investigació experimental sobre el tema de les expectatives: davant dels missatges sonors, com es desenvolupa l'organització mental del desenvolupament del fet sonor en la seva evolució? Es pot neutralitzar el desconcert produït per estructures musicals desconegudes: música estranya o noves músiques?

Si s'obtenen nocions clares sobre aquests temes, a través d'investigacions sota control, és possible ajustar l'oferta didàctica que es proposa a l'alumnat de tots els nivells i totes les modalitats dels sistemes generals d'educació. En realitat –i sobre alguns temes– la investigació encara ha de desvetllar moltes incògnites; un exemple és el tema de les músiques ètniques, amb significats i funcions pròpies: pot preparar-se una persona i capacitar-se per transmetre-les, sense la immersió en la situació d'origen? O, expressat d'altra manera: és garantia de *coneixement* d'una música ètnica el fet d'entonar una cançó aïllada de context, funció, significat? Els estudis de Patricia Shehan-Campbell (1997) estarien demostrant el risc d'aquest tipus d'abordatge, que pot pecar de superficialitat.

L'autora d'aquest treball està explorant sistemàticament aquest tema mitjançant un model que pren els paràmetres acústics del fenomen sonor com *indicadors permanents* de tot missatge sonor. Les seves investigacions longitudinals en situacions de classes reals en el sistema d'educació general del seu país —algunes publicades (Frega, 1988)— permeten sostenir la fiabilitat d'aquesta possible implementació didàctica.

La doctora Jusamara Souza, per la seva banda, s'entesta a explorar la influència de la quotidianitat en la formació dels joves. Les relacions possibles entre les músiques populars i acadèmiques són terra del seu estudi que enllaça amb aspectes que enfocarem a continuació, en el marc d'algunes respostes a l'interrogant següent: a qui hem d'ensenyar la música?

Aquest tema hauria de ser investigat convenientment. Quins són els paradigmes de coneixement propis de les diferents situacions socioeconòmiques i culturals que presenta el món contemporani? La lectura atenta de l'Informe Delors, document produït per la UNESCO després dels estudis encomanats a la seva comissió sobre l'Educació en el segle XXI, semblava suggerir una revisió dels vells paradigmes occidentals vigents durant la

major part del segle XX. Semblaria que la noció de «formació bàsica per a tots» hauria de ser revisada pel que fa al volum i al contingut, ja que la seva necessitat i importància és, sens dubte, indiscutible.

De totes maneres, és evident que un cabal musical serà ensenyat a tothom, sobretot tenint en compte l'impacte que aquest art té en la vida contemporània, i a més, donats els beneficis evidents —producte d'investigacions sistemàtiques— respecte a les possibilitats d'exercitació de l'atenció, el desenvolupament de la capacitat de concentració, l'evolució de la discriminació auditiva en matèria d'altures, timbres i intensitats dels estímuls sonors freqüentats, adquisicions educatives que milloren tot el camp perceptiu dels subjectes de l'educació. En aquests temes, les investigacions de Clifford Madsen (1998) i altres col·laboradors de la seva línia de treball són d'una rellevància indiscutible.

Reprement el tema de la quotidianitat (Souza) i de les expectatives (Carlsen), pot abordar-se l'estudi sistemàtic de les *preferències*. Efectivament, la repercussió de la vida de cada dia a les tasques d'ensenyament escolar sembla sotmesa a la influència de les modes més variades: «la investigació d'aquests dos vessants sembla demostrar que aquell dilema repetit tan sovint d'allò que al nen li agradi, no allò que li convé», seria només una supersimplificació d'un tema ja prou estudiat, amb evidències operatives d'èxits convincents; aquí semblaria que la falta de freqüentació sistemàtica —sobretot a les etapes de formació del professorat— dels resultats de la investigació ja publicats, manté el camp dels ensenyaments musicals en un cercle viciós de reiteració innecessària de les mateixes preguntes.

Els enquadraments didàctics adients a continguts i respectuosos amb les possibilitats d'aprenentatge de cada edat constitueixen un altre interrogant amb molt sentit pràctic. Aquí, existeixen dues línies metodològiques concurrents: els estudis descriptius i comparatius de *mètodes o sistemes* d'autor (Jaques-Dalcroze, per exemple) o les exploracions experimentals que, portant algunes propostes d'activitats educativomusicals al nivell d'hipòtesis de treball, verifiquen la validesa segons nivells de maduració mitjançant la implementació d'observacions experimentals.

L'autora d'aquest article ha dut a terme llargues investigacions en ambdues línies (Frega, 1997), i ha col·laborat en estudis experimentals molt rigorosos (Rainbow y Frega, 1978). Altres investigadors han explorat aquests camps des de les visions de la creativitat. Per exemple: si es parla de la possibilitat del desenvolupament de la creativitat musical de tots els estudiants, què pot ser assolit?, com ho podem estimular? P. Webster i M. Vaughan (Díaz, M. y Frega, A. L., 1998) són dos pilars d'aquestes investigacions, en la línia de les quals s'inscriuen les troballes de J. Tillman i K. Swanwick, que generen fins i tot, aquests autors, un model evolutiu espiraliforme d'incalculable valor, suggeridor de seqüenciacions didàctiques per a l'aprenentatge musical (Henschke, L. i Oliveira, A., 1998).

El darrer interrogant que fa referència a quan i quina quantitat de matèria musical hem d'ensenyar, ens permet recordar les publicacions especialitzades (Hargreaves, D., 1998) que, tot explorant la psicologia de la música, han desenvolupat investigacions pròpies —a més de revisions d'estudis d'altres autors— i proposen models teòrics sobre comprensió i conceptualització dels elements de la música. De la lectura d'aquests treballs, les dades dels quals haurien de ser integrades en algunes de les respostes als interrogants anteriors, podrien deduir-se'n planificacions didàctiques vàlides i sostenibles.

Un camp significatiu d'investigació, veritable síntesi dels enfocaments que fins ara hem anunciat, és el que fa referència a la formació dels nous docents, formació que resulta indispensable davant dels diversos desafiaments educativomusicals. En realitat, les conclusions d'allò ja explorat en aquest tema semblen apuntar a la necessitat de revisar en profunditat la formació dels docents de música, tant la d'aquells que es mouen en la formació general, com d'aquells que han d'impartir l'ensenyament en instituts especialitzats en música, ja siguin reglats o no.

Al tret indispensable d'idoneïtat musical, que ha de ser garantit, hem d'afegir-hi el nivell d'idoneïtat pedagògicodidàctica també indispensable, que passa per processos de *formació* seriosos, experiencials, fonamentats en la investigació, connectats pràcticament amb les realitats educatives pròpies del nivell pel qual s'està concretant la capacitació, i oberts a la requalificació periòdica. En aquest camp, les tasques d'investigació de H. Price (1998), per exemple, han permès proposar ajustaments per a la implementació de les pràctiques docents que potencien la seva efectivitat. Les reflexions de J. Grashel, per la seva banda, resultat de les seves investigacions, han aclarit el rol del coneixement dels resultats de la investigació formal en la formació dels docents.

Per altra banda, la planificació i l'avaluació també són àrees on la investigació sistemàtica —enquadrada en ambdós vessants, quantitatiu i qualitatiu— aporta elements sòlids de judici. A. Oliveira i L. Henshke estan portant a terme un estudi longitudinal que consisteix en l'aplicació, sota control, d'un model curricular: són dades que, segurament, aclariran punts d'interrogació molt importants en aquests aspectes.

Finalment, i deixant moltíssims temes oberts per a la curiositat del lector, les investigacions sobre el desenvolupament evolutiu en les adquisicions musicals ja publicades constitueixen un cos documental de valor incalculable. N'assenyalem només dos: P. Moog i G. Welsh (Hargreaves, op. cit.). Moog va desenvolupar a Alemanya anàlisis profundes d'assoliments musicals en una mostra de nens molt nombrosa i amb un seguiment molt prolongat, sota controls ajustats: com construeix el nen observat la noció «intuïtiva» de ritme, o de melodia, o de caràcter. Amb aquest estudi, Moog aclareix les expectatives que s'han de formular en una situació d'iniciació musical, ja sigui a l'aula general o a l'aula especialitzada.

Per altra banda, Welsh amb col·laboradors seus han explorat el desenvolupament maduratiu de la veu cantada, en tessitura, tècniques de respiració i d'emissió, característiques dels repertoris, entre altres punts.

Per concloure

S'ha recorregut un camp ben ampli del tema de l'epígraf, tot intentant un enfocament que resulti motivador i orientador per al lector interessat. L'autora creu sincerament que si no s'aconsegueix el desenvolupament de les capacitats, dels coneixements i d'aquelles actituds pròpies de l'investigador, en els professionals de l'educació musical, poca cosa es podrà fer en matèria d'ensenyaments musicals.

Probablement, i per raons d'interessos i de possibilitats, l'ideal fóra que les institucions i els centres de formació de músics i pedagogs comptessin amb equips d'investigadors, integrats per docents amb problemes específics, i especialistes que dissenyen propostes d'investigació sistemàtica adients.

En qualsevol cas —a partir de la lectura i de l'estudi de l'abundant bibliografia sobre l'especialitat de què avui en dia disposem, tant en suport de paper com informàtic— l'autora es permet afirmar que no s'hauria de seguir confiant en la mera transferència de triomfs personals més o menys exitosos, fonamentats habitualment en la intuïció didàctica, per formar a noves cohorts d'educadors musicals. S'hauria de partir d'aquests coneixements pràctics, per tal de solucionar-los, causalment i correlacionadament, per poder extrapolar-ne les dades obtingudes per tal de poder-les aplicar en d'altres situacions. Aquesta tasca de convalidació és pròpia de l'ús de la investigació sistemàtica.

A més, s'hauria d'aprofitar el coneixement que tenim dels trets característics de l'aprenentatge humà en què l'emoció i la motivació tenen una rellevància molt important, i sobre l'exercici de la llibertat i la facultat d'escollir. Són els grans de l'educació contemporània, que es donen en l'àmbit dels ensenyaments musicals, sobre els quals hi ha estudis i investigacions acumulades i publicades.

Sembla que només és una resolució de *sentit comú* el fet d'aprofitar aquest enorme bagatge de coneixement específic acumulat sobre aspectes diversos dels ensenyaments musicals.

Referències bibliogràfiques

- CARLSEN, J. C.; HENSCHKE, L.; OLIVEIRA, A.; MADSEN, C. i PRICE, H.: *Investigación en educación musical*. Monogràfic a *Eufonia*. Barcelona: Graó, 1998.
- DÍAZ, M. i FREGA, A. L.: *La creatividad como transversalidad en las enseñanzas musicales*. Gasteiz: Agruparte, 1998.
- DELORS, J.: *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: UNESCO, 1997.
- FREGA, A. L.: *Music Education: Universals*. Anuari de la ISME. Anglaterra: Reading, 1988.
- FREGA, A. L.: *Metodología comparada de la educación musical*. Buenos Aires: CIEM, 1998.
- HARGREAVES, D.: *Psicología y desarrollo musical*. Barcelona: Graó, 1998.
- KEMP, A. (Ed.): *Aproximaciones a la investigación en educación musical*. Buenos Aires: CIEM, 1993.
- RAINBOW, E. y FREGA, A. L.: «Investigaciones interculturales», a *Bulletin of the Council for Research in Music Education*. EE. UU. Núm. 59, 1979.
- SHEHAN-CAMPBELL, P.: «Educación multicultural», a *Eufonia*. Barcelona: Graó, 1997.
- SOUZA, J.: «La cotidianidad en educación musical», ponència en el *Tercer Plenario del Encuentro Latinoamericano de educación musical*. Salvador de Bahía: ABEM, 1998.

Paraules clau

Ensenyaments musicals

Investigació

Formació de formadors

Abstracts

En este artículo la autora aborda el campo de las enseñanzas musicales desde la reflexión psicopedagógica y didáctica. Propone enfoques sobre las metodologías de investigación posibles y frecuentes en esta especialidad, aportando elementos de juicio sobre la aplicabilidad de la exploración cualitativa y/o cuantitativa de varios interrogantes propios de la formación musical en los ámbitos educativos general y artístico, enfatizando la necesidad imperiosa de desenvolver este conocimiento entre los formadores de formadores musicales.

Dans cet article, l'auteur envisage le champ de l'enseignement musical en partant d'une réflexion psychopédagogique et didactique. Elle propose des façons d'envisager les méthodologies de recherche possibles et fréquentes dans cette spécialité, et apporte des éléments de jugement sur l'applicabilité de l'exploration qualitative et/ou quantitative de plusieurs questions propres à la formation musicale dans les secteurs éducatifs, général et artistique, en mettant l'accent sur le besoin impérieux de diffuser cette connaissance parmi les formateurs de formateurs musicaux.

In this article the author considers the area of music education from a teaching and educational psychology perspective. Ways of approaching both potential and common research methods in this area are proposed and the applicability of qualitative and/or quantitative study to several questions central to music education—in both general and artistic teaching contexts—is discussed. Emphasis is placed on the urgent need to develop this knowledge among those who train music trainers.